

۱۱۰۶

روزنامه

دانشگاه تهران

دانشکده بهداشت

پایان نامه

برای دریافت درجه فوق لیسانس علوم بهداشتی (M.S.P.H.)

در رشته آموزش بهداشت

موضوع

برنامه ریزی در آموزش بهداشت مدارس

ببراهمنمائی

استاد ارجمند جناب آقای دکتر باسقی

نگارش

پروانه اباضلتی

سال تحصیلی ۴۶-۱۳۴۸

۱۳۲-۴۶/۱۰۰

۱۱۰۶

تقدیم به :

استاد محترم جناب آقای دکتر باسقی که
راهنمایی مرا بعد از ده گرفتن

فهرست مندرجات
+-----+

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
۱	پیشگفتار
۵	فلسفه آموزش بهداشت مدارس
۸	هدف از بهداشت مدارس
۱۲	روشهای آموزش بهداشت مدارس
۱۴	شرکت و تشریح مساعی آرگنان مدرسه در ایجاد محیط بهداشتی در مدارس
۱۵	والتایف معلم مدرسه
۱۷	والتایف پزشک مدرسه
۱۹	والتایف سرپرست برنامه های آموزش بهداشت مدرسه
۲۰	والتایف خدمتگذار مدرسه
۲۳	برنامه ریزی برای اجرای آموزش بهداشت در مدارس
۲۴	الف - برنامه ریزی در آموزش بهداشت مدرسه باید قسمتی از برنامه کل آموزش باشد
۲۵	ب - برنامه ریزی در آموزش بهداشت مدرسه باید با نظارت ومسئولیت کلیه اعضاء مدرسه انجام گیرد
۲۶	ج - شاگردان باید در برنامه ریزی فعالیتهای بهداشتی شرکت نمایند

” ب ”

<u>صفحه</u>	<u>موضوع</u>
۲۸	د - برنامه ریزی آموزش بهداشت در مدرسه باید قسمتی از برنامه ریزی بهداشتی در مدرسه و جامعه باشد
۲۹	د - گامی جامعه باید در برنامه ریزی مورد تعمق قرار گیرد
۳۰	و - برنامه ریزی باید مداوم باشد
۳۱	ز - رهبری در برنامه ریزی باید تامین شود
۳۲	ح - نتیجه برنامه ریزی باید عمل باشد
۳۴	تشکیلات انجمن های بهداشت مدرسه
۳۶	آئین نامه انجمن بهداشت مدارس وظایف انجمن بهداشتی مدارس
۴۲	آماده کردن معلمان و کارکنان بهداشتی مدارس برای اجرای امور آموزش بهداشت عمومی
۴۲	الف - کارآموزی قبل از استخدام
۴۳	ب - کارآموزی ضمن خدمت
۴۴	ج - کارآموزی بین خدمت
۴۵	۱۵ - ارزشیابی برنامه های آموزش بهداشت مدارس
۴۸	۱۶ - پیشنهادات برای بهبود برنامه های آموزش بهداشت مدارس در زمینه طرح ریزی آموزش بهداشت مدارس
۵۲	۱۷ - خلاصه

”پیشگفتار”

علاقه و توجه به کودکان در نهاد بشر همیشه وجود داشته است و هرکس تا آنجا که توانائی دارد برای حمایت و تقویت کودکان، خویش میکوشد و این حسن توجه به فرزند نه تنها در ذات و سرشت آدمی نهفته است بلکه بسیاری از حیوانات نیز از این حسن برخورد ارند و هرکسی در زندگی روزانه خود نمونه های بسیاری از مهربانان و نیکوکاران را مشاهده کرده است. به گمان همین انسان ممکن نیست که دوست داشتن و محبت ورزیدن را نعمتی بزرگ و وسیع آسمانی نداند و باید و علاقه و محبت بزنگاری اجتماعی خویش ادامه دهد و به دوام آن، دلخوش باشد اما پاکترین و آسمانی ترین محبت همانی است که می تواند گفت محبتی که با کودکان میشود.

کودکان میوه حیات و زندگی انسانها هستند و با وجود خویش بزندگی رنگ و نشاط دیگری میبخشند کودکان حلقه و زنجیر حیات نسلها است و محبت به آن در نهاد همه نژادها و خواه ساکنین مناطق حاره و یا اسکیموی قطبی نهفته میباشد.

در گذشته و در جوامع مختلف عقب مانده حفظ و حراست کودکان و تامین بهداشت و سعادت او فقط بعهده پدر و مادر و یا بطور کلی خانواده بوده است، در کشورهای پیشرفته کلیه سازمانهایی که مسئولیت بهداشت و فرهنگ را عهده

دارند بکمی خانواده‌ها بر ناسته اند . زیرا آنها به مسئولیت خطیر خویش واقف گردیده و هر روز در راه ادای وظایفی که این مسئولیت برای آنها ایجاد کرده است گامهای بلند و موثر بر میدارند .

مؤسسات بهداشتی و فرهنگی گوناگونی که برای کودکان در سراسر جهان بوجود آمده است نمودار توجه خاص اجتماع باین مسأله مهم و خطیر است . در سال ۱۹۵۰ کمیته فنی خدمات بهداشت مدارس سازمان بهداشت جهانی استیجابات لازم برای انجام خدمات بهداشتی مخصوص کودکان سنین مدرسه را مورد بحث و بررسی قرار داد . کمیته مزبور به تخییراتی که این گروه در اجتماع از نظر جسمی ، روانی ، اجتماعی ، احساساتی حاصل میکنند توجه نمود و در گزارش خود خاطر نشان میسازد که کشورها برای تعیین خط مشی‌های بهداشتی برای کودکان سنین مدرسه باید تجدید نظر نمایند . برای بدست آوردن چنین موهبتی باید روش چگونگی زیست بهتر و سلامت بیشتر را بیاموزیم . یعنی باید علم بهداشت را فراگیریم زیرا که با فراگرفتن و رعایت دقیق اصول بهداشت میتوان سالم بود از ابتلاء به بیماریها برکنار ماند .

ما که قسمتی از زندگی و شادابی خود را مربوط بآینده اطفالمان میدانیم

باید برای پرورش جسم و روح آنها نقشه صحیحی تنظیم نمائیم . وضع مدارس

مخصوصاً در شهرهای کوچک و دهات ایران طوری است که معلمین کمتر بروشها

واصول صحیح تعلیم و تربیت کودکان از آن جمله در مورد مسائل بهداشتی مطالعه کنند. گرچه معلمین مابعد گرفتن روشهای جدید و کسب اطلاعات و مسائل تازه علاقه کافی از خود نشان میدهند ولی در اثر وجود نواقص و عدم دسترسی به منبع و مرکزی که این معلومات جدید را در اختیار آنان بگذارد آنها با همان روش قدیم بکار خود مشغولند. چون در اجرای برنامه‌های آموزش بهداشت مدارس آموزگاران سهیم بسزائی دارند و از آنهاست که لازم است با طرح و اجرای برنامه‌های صحیح، آموزش کافی بآنها داده شود تا تمام آنها با آمادگی کامل این نقش اساسی را ایفاء کنند. معلمین باید نحوه تعلیم بهداشت بشاگردان را بیاموزند و تجربیات بهداشتی آنان را تا حد ممکن در محوطه مدرسه عملی و ممکن سازند. گرچه ممکن است قسمتی از این مطالب در مدرسه به خصوص غیر عملی بوده و بوضع آن محل نا سازگار باشد ولی معلمین میتوانند با این اطلاعات خود دست بابتکار زده و بعنوان یک مبتکر در مدرسه و محل کار خود با مطالعه دقیق و نظر گرفتن وضع شاگردان و محیط مدرسه روشهای جدید را جایگزین طرق قدیم نمایند.

مطالبی که در این رساله شرح آن رفته است به معلمین آینده کشور کمک میکند تا مسائل بهداشتی محیط مدرسه را بهتر فهمیده و برای حل مشکلات بنحود بهتر و صحیح تری اقدام نمایند. در این رساله تا آنجا که ممکن بوده است از کلیه منابع موجود و تجربیات مشاهده‌ای که شخصا طی چندین سال تدوین و تدوین مدرس

داشته ام در این زمینه استفاده شده است تا یک برنامه صحیحی که متکی بر اصول و روشهای جدید امروز باشد ارائه گردد .

امید است با پیشنهادات و راه‌حلهایی که ذکر آنها در این رساله آمده است نگارنده توانسته باشد حق مطلب را تا اندازه‌ای ادا کرده و بنوبه خود گامی برای بهبود و توسعه آموزش بهداشت در مدارس ایران برداشته باشد و در ضمن از دانشمندان و استادان و صاحب نظران استعدادهای ارزنده با تذکرات و راهنمایی‌های خویش مراد را اصلاح این پایان‌نامه یاری فرمایند .

فلسفه آموزش بهداشت:

فلسفه آموزش بهداشت در مدارس عبارت از آن قسمت از برنامه آلی مدرسه است که به دانش آموزان اطلاعات لازم و عادات صحیح بهداشتی را جهت بهبود وضع سلامت آنان بطرز مطلوبی آموخته و افکار و عادات و رفتار ناصحیح بهداشتی آنان را تغییر دهد.

این برنامه نه فقط باید شامل دروس نظری باشد بلکه بصورت عملی نیز باید انجام شود. از طرف دیگر چون بچه ۵ فقط چند ساعتی را بیشتر در مدرسه نیستند پس همکاری خانه و مدرسه کاملاً مهم بوده و نباید در این منظور از نظر ور شود. در درجه اول هدف فضا از آموزش بهداشت در دبستان آن است که به بچه ۵ اکمالاتی شود تا بداند که چه باید بکند تا روزی را با حداکثر سلامت مزاج گذرانده و این رویه را ادامه دهند. در این صورت بدیهی است این آموزش بهداشت باید مطابق با سطح تفکر و فهم شاگردان باشد تا بتوانند از آن بهره برداری صحیحی با امکانات موجود بنمایند.

در حقیقت باید گفت که این آموزش نمیتواند موضوعی در سطح مخصوص و فقط برای ساعات معینی در هفته باشد؛ زیرا این برنامه باید در تمام مدت ترم و تمام مدت سالهای تحصیلی در مدرسه اجراء شود. البته بهترین راه این است که معلم از موقیعت ۵ و اتفاقهای مخصوصی که جهت یاد دادن بهداشت ایجاد میکنند در

همان موقع استفاده کرده و بهد اشت و اصول آنرا عملاً به شاگردان بیاموزد . با این طرز د یگرد اشتن ساعت های مخصوص برای بهد اشت ضروری نخواهد بود . ولی چون رسیدن به این اید ه آل در حال حاضر ممکن نیست پس بهتر است که ساعاتی مخصوصی نیز در برنامه مدرسه جهت بهد اشت پیش بینی شود و اهمیت موفقیت های مخصوصی نیز همیشه در مد نظر بوده و از آنان حد اکثر استفاده را بنمایند . برای اجرای برنامه های آموزش بهد اشت لازمست که وزارت آموزش و پرورش و وزارت بهد اری همکاری همه جانبه ای داشته باشند که خوشبختانه این همکاری در مملکت ما وجود دارد نقش معلم در گروه های بهد اشتی باید تقویت شود . بدون شاه نقش معلم در فعالیتهای بهد اشتی جامع است و تنها محدود به تدریس بهد اشت در کلاسهای درس نیست بعد از والدین معلم بیشتر با اطفال یا محصلین سروکار دارد و بنا بر این می تواند در رفتار آنها اثر بگذارد . تحریریه علاقه معلم در فعالیتهای بهد اشت مدرسه و همکاری با گروه های بهد اشتی نباید غلطی در تدریس او بوجود آورد و برای انجام اینگونه امور باید در ساعات کار معلمین اوقات و فرصت هایی منظور شود تا معلمین آمادگی بیشتری برای اینگونه فعالیت ها داشته باشند . اگر هم آهنگی در اجرای برنامه بهد اشتی بین معلم و مدیریت مدرسه و گروه بهد اشتی نباشد تعلیم و تربیت از خدمات بهد اشتی جدا میماند . و در نتیجه خلاصه بیشتری بین آنها مشاهده میشود . بنا بر این تهیه

و کارآموزی ارشدان مختلفه برای اردو گروه‌های بهداشتی مدرسه بسیار ضروری است. اگر آموزش بهداشت با تحلیل و تربیت در مدارس ادغام نشود و اجرای آن با اصول یادگیری وفق داده نشود آموزش بهداشت با از مرحله آگاه کردن بیرون نخواهد گذاشت و در طرز فکرو عادات محصلین تاثیری نخواهد داشت. بنابراین سیستم‌های آموزش و پرورش که بر اساس حفظ کردن مطالب وسیله دانش آموزان استوار باشد نخواهد توانست در طرز فکر و رفتار دانش آموزان تحولی بوجود آورد اگر بخواهیم عادات بهداشتی نغاصی در محصلین ایجاد شود لازم است ابتدا در دانش آموزان طرز فکر صحیح درباره مطالب مورد نظر ایجاد نمائیم این امر پس از مدتی تمرین در آنان عادات مورد نظر را بوجود خواهد آورد و رفتارشان را عادت خواهد کرد زیرا داشتن طرز فکر و صحیح و تجارب حاصله از آن بالاخره عادات را در لخواه را بوجود خواهد آورد.

در اینجا عادات جدید باید موقعیت و وسایل مورد نیاز را در نظر گرفت. مثلا ما همیشه بکودکان خود میگوئیم و یاد میدهیم که دستهای خود را قبل از غذا خوردن و پس از مستر با آب و صابون بشویند آیا برای این منظور همیشه صابون در دسترس کودکان قرار میدهیم. آموزش بهداشت باید با کوشش تعاونی است. آگاه بین مدرسه و اجتماع بمرحله اجراء درمیآید. آموزش بهداشت باید بوسیله خدمات دیگر تقویت شود که یکی طرز آنها سرویس پرررسی تحقیقات است با کمک

این سرویس میتوان عمل رفتار گوناگون اطفال را روشن کرد . بنابراین باید محصل و اجتماع مورد و با هم مورد بررسی قرار گیرند تا مسائلی که برای رسیدن به هدفهای آموزش بهداشت است آشکار شود .

معلمین نه تنها باید آگاهی به اوضاع و احوال دانش آموزان داشته باشند بلکه باید از اوضاع اجتماعی منطقه خود که دانش آموزان بدان تعلق دارند آگاه باشند . موضوع دیگر مساله برخورد دانش آموزان با مشکلات خانواده است . در مدارس دانش آموزان تغییرات زیادی پیدا میکنند و این تغییرات ناشی از تحولات سریعی است که در جامعه از لحاظ ارزشهای اجتماعی پدید میآید .

هدف از بهداشت مدارس چیست ؟

در طی سالیان دراز تجربیات تلخ بمایاد داد که آموزش و پرورش فکری خرد سالان بدون در نظر گرفتن سلامتی و تندرستی آنها و معلمینشان یک پرورش یانه و غلطی میباشند و آموزش و پرورش باید در محیطی سالم و عاری از بیماری و درد انجام پذیرد . از لحاظ اقتصادی هم اگر فکرنونها لان خوب پرورش یابد و لسی بهداشت آنها مراعات نشود و آنها قبل از رسیدن بسن بلوغ و فعالیت در اثر بیماریهای واگیر و غیره تلف شوند یک زیان بزرگی و غیر قابل جبرانی برای جامعه فراهم خواهد ساخت . برنامه مدارس از لحاظ ساعات در سر و استراحت و بازی و تفریح و تربیت بدنی باید در هر سال تحصیلی بدقت مطالعه و تنظیم شود و این

وظیفه مدارس و مربیان است که کاری کنند که تاباراهنمائی های صحیح و ایجاد تسهیلات لازم و ممکن این قوا در راه های صحیح تربیت و نمو یابد . بدیهی است کودکان مریم و خسته و گرسنه هیچوقت نخواهد توانست از بهترین برنامه های آموزشی کوچکترین استفاده ای ببرند .

در برنامه صحیح بهداشتی باید از گهواره تا گور ادامه داشته باشد و چون بطور کلی شاگردان مدرسه سالمترین افراد جامعه را تشکیل میدهند لذا باید برای حفظ و بهبود و پیشرفت این سلامت آنان راهنمائی و کمک کرد و روش صحیح را بآنها آموخت . چه ! تغییرات مهمی که در این سنین جسمی " روحا " روی میدهد . وضعیت مناسب جهت فراگرفتن چیزهای تازه ایجاد میکند که قابل ملاحظه و دقت مخصوص می باشد . بهداشت شاگرد مدرسه ارتباط کلی با بهداشت محیط زندگی او و بهداشت مدرسه او و بهداشت خانه او دارد یعنی :

۱- بهداشت محیط و تسهیلات بهداشتی موجود در محل زندگی .

۲- بهداشت محیط مدرسه .

۳- بهداشت خانه .

هوش و ذکاوت و مواظبت و وقت والدین در خانه و تشریک مساعی و همکاری

آنان با مدرسه و جامعه با پیشرفت بهداشت شاگردان رابطه ای مستقیم دارد . اگر شاگرد تند رست نباشد نمیتواند آنطور که باید از درس و از محیط مدرسه استفاده کند .

آموزش بهداشت اعم از تئوری و عملی باید در مدارس اجرا گردد و چاره بهتر که این منظور نه فقط در ریاضه در مدارس مخصوص باسبب بهداشت است جامعه عمل بخورد پیوسته بلکه در تمام مدارس دیگر باید محفوظ شود .

آموزش بهداشت در مدارس نه فقط از نظر شاگردان مهم است بلکه کمک موثری هم به بهبود و پیشرفت جامعه مینماید زیرا شاگردان اطلاعات بهداشتی را به منزل برده و تاثیر عمده و پراشمیتی در فهماندن و یاد دادن و ترویج و عملی ساختن آن اطلاعات در منزل دارند و چه بسا بهمین وسیله غیر مستقیم سبب اشاعه بهداشت در خانه و در جامعه و در محیط خواهند گردید .

هدف و منظور اصلی از آموزش بهداشت در مدارس باید این باشد که جوانان سالم و مفید برای جامعه تربیت کنند .

هدفهای بهداشت در مدارس به ترتیب عبارتند از:

۱- ایجاد میل به سلامتی و نشاط در شاگردان .

۲- آماده ساختن شاگردان جهت زندگی توأم با سلامتی و نشاط اعم از

جسمی و روانی .

۳- آموزش اصول صحیح و اولیه بهداشت و تکرار عادات و تمرین های

بهداشتی بطور مداوم تا حدی که طبیعت ثانوی شاگرد شود .

۴- ایجاد میل به شناسایی اصول علمی و عملی بهداشت در شاگردان .

تربیت شاگرد بنحوی که بتواند فرقی میان اصول علمی بهداشت و عقاید

خرافی و مذهبوم بگذارد .

ایجاد تفاهدم کامل و همکاری متقابل در مسائل بهداشتی مشترک بین خانه

و جامعه .

حفاظت شاگردان از امراض واگیری که وسیله جلوگیری از آنها موجود و

ممکن میباشد .

حفاظت شاگردان از حوادث اتفاقی که ممکن است سبب نقص عضو و

غیره بشود .

بوجود آوردن حد اکثر بهداشت و سلامت برای هر شاگرد .

جلب همکاری و تشریک مساعی والدین و اشخاص علاقمند دیگر با

ایجاد مجالس مشاوره بهداشتی و غیره جهت بوجود آوردن محیطی سالم و

بهداشتی برای زندگی .

کشف نقائص جسمانی اطفال در مراحل اولیه و نشان دادن راههای

جلوگیری و راهنمایی معالجه و بهبود آنان .

ایجاد یک زندگی توأم با بهداشت در محیط مدرسه .

ارتباط برنامه های بهداشتی مدرسه با برنامه های بهداشتی جامعه

و جلب حد اکثر اعتماد و اعتقاد در همکاری و تشریک مساعی .